

การคัดเลือกตำรับยาแผนไทยบำบัดอาการผิวน้ำขี้ผึ้ง

เพ็ญพิมล จิตรวุฒิวาสัน^{*}, ศุภชัย ตียวรรณันท์[†]

^{*} วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเภสัชกรรมแผนไทย คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002

[†] สาขาวิชาเภสัชเวชและพิษวิทยา คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002

[‡] ผู้รับผิดชอบบทความ: suptiy@kku.ac.th

บทคัดย่อ

โรคผิวน้ำขี้ผึ้ง เป็นกลุ่มโรคผิวน้ำขี้ผึ้งที่พบบ่อย เกิดจากการอักเสบของผิวน้ำขี้ผึ้ง มีตำรับยาเกี่ยวกับการบำบัดอาการผิวน้ำขี้ผึ้งที่ถูกบันทึกไว้ในตำราการแพทย์แผนไทยของชาติเป็นจำนวนมาก แต่ปัจจุบันยังไม่พบการรวบรวมองค์ความรู้ในด้านนี้ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมตำรับยาบำบัดอาการผิวน้ำขี้ผึ้งจากเอกสารทางการแพทย์แผนไทย จำนวน 6 ชุด เพื่อวิเคราะห์หาตำรับยาที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมในการพัฒนาต่อไปในอนาคต ผลการรวบรวมข้อมูล พบตำรับยาบำบัดอาการผิวน้ำขี้ผึ้งจำนวน 327 ตำรับ โดยเป็นตำรับยาใช้ภายนอกจำนวน 145 ตำรับ เป็นตำรับที่มีเครื่องยาที่ทราบแหล่งที่มาทางพฤกษศาสตร์ชัดเจน และเครื่องยาในตำรับเป็นเครื่องยาที่หาง่ายจำนวน 24 ตำรับ ใน 24 ตำรับนี้มีเพียง 3 ตำรับที่ระบุปริมาณของเครื่องยาแต่ละชนิดในตำรับไว้อย่างชัดเจนและเป็นตำรับที่ปรุงเก็บไว้ใช้ในรูปแบบยาเตรียมสำเร็จรูปได้ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เหมาะสมที่จะนำมาศึกษาวิจัย และพัฒนาเพื่อเป็นตำรับยาบำบัดอาการผิวน้ำขี้ผึ้งสำหรับใช้ในผู้ป่วยในอนาคต

คำสำคัญ: ผิวน้ำขี้ผึ้ง, ยาแผนไทย, ตำราการแพทย์แผนไทย, ตำรับยาแผนไทย

Selection of Thai Traditional Dermatitis Treatment Formulas

Penpimol Jitwuthiwas^{*}, Suppachai Tiworanant^{†,‡}

^{*}Master of Science Program in Thai Traditional Pharmacy, Faculty of Pharmaceutical Sciences, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002, Thailand

[†]Department of Pharmacognosy and Toxicology, Faculty of Pharmaceutical Sciences, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002, Thailand

[‡]Corresponding author: suptiy@kku.ac.th

Abstract

Dermatitis is a common skin disease caused by inflammation of the skin. There are many dermatitis treatment formulas recorded in many scriptures of Thai Traditional medicine (TTM), but there has been no systematic review of dermatitis treatment formulas. The objectives of this study are to compile dermatitis treatment formulas from six TTM scriptures and select the formulas that have appropriate properties for future development. The results show that a total of 327 dermatitis treatment formulas are found in six selected scriptures, including 145 external use recipes, of which 24 have botanically known and available components and only three have complete records of their components' quantities. Thus, the three formulas can be prepared and kept as finished preparations that are appropriate for further research and development as dermatitis remedies in the future.

Key words: dermatitis, Thai traditional medicine, Thai traditional medicine scripture, Thai traditional medicine formula

บทนำและวัตถุประสงค์

โรคผิวหนังอักเสบ เป็นกลุ่มโรคผิวหนังที่พบบ่อย เกิดจากการอักเสบของผิวหนัง โดยมีอาการแสดงคือผื่นคัน บวมแดง มีขุยละเอียด อาจมีตุ่มน้ำใส (spongiosis) อาจเกิดจากปัจจัยภายในร่างกายหรือปัจจัยภายนอกในร่างกาย จำแนกออกเป็น 3 ระยะ (1) ระยะเฉียบพลัน (acute) มีรอยโรคเป็นตุ่มน้ำใส มีน้ำเหลืองไหล (2) ระยะกึ่งเฉียบพลัน (subacute) มีรอยโรคเป็นผื่นแดง หรือตุ่มแดง แห้ง มีขุยหรือสะเก็ดบาง ๆ และ (3) ระยะเรื้อรัง (chronic) มีรอยโรคเป็นผื่นหนา สีคล้ำ มีสะเก็ดปกคลุม เห็นเส้นลายผิวหนังชัดเจน (lichenification)^[1] แนวทางการรักษา

ของแผนปัจจุบันคือการจ่ายยาทาเฉพาะที่คอร์ติโคสเตอรอยด์ (topical corticosteroid) ซึ่งบางครั้งอาจจะส่งผลข้างเคียงแก่ผู้ใช้ยาได้ ส่งผลให้ในปัจจุบันมีแนวโน้มในการพัฒนายาสมนไพรเพื่อการรักษาและบำบัดอาการของโรคมากขึ้น เช่น ผิวหนังบางลง จ้ำเลือด เกิดการติดเชื้อบริเวณที่ใช้ยา บางครั้งอาจส่งผลให้เกิดการกำเริบของผื่นแพ้สัมผัส^[2] โดยในประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่องบัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2561 มีการระบุสมุนไพรรักษาที่บำบัดอาการที่เกี่ยวข้องกับผิวหนังอักเสบทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ ทองพันชั่ง [*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz], พลุ [*Piper betle* L.], บัวบก [*Centella asiati-*

ca (Linn.) Urban.], มังคุด (*Garcinia mangostana* L.) และพญาขอ [*Clinacanthus nutans* (Burm.f.) Lindau] ซึ่งได้นำมาพัฒนาเป็นยาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ยาครีม, ยาโลชั่น, ยาเจล, ยาขี้ผึ้ง, ยาทิงเจอร์, ยาน้ำใส^[3] จะเห็นได้ว่ายาที่ใช้บำบัดอาการผิวหนังอักเสบที่มาจากสมุนไพรเพียงสมุนไพรเดียวเท่านั้น

การแพทย์แผนไทยไม่ได้กล่าวถึงโรคผิวหนังอักเสบโดยตรง แต่มีการกล่าวถึงโรคที่เกิดบริเวณผิวหนังในคัมภีร์วิฤทธิภูมิโรค โดยมีสาเหตุจาก (1) การแปรปรวนของธาตุ อาทิ ภูมิธาตุโรคั้งเกิดแต่กองเตโชธาตุ ระบุว่า “ทำให้เมื่อยั่วสรรพางค์กาย สะบัดร้อนสะท้านหนาวดุจเป็นไข้ แล้วผุดแดงเป็นเม็ด ล้วนฐานดุจประดงเพลิง เป็น ๆ หาย ๆ อยู่ 2-3 ครั้ง แล้วขึ้นจับที่หูก่อน ให้ใบหูหนา และผุดแดงเป็นผื่นดังมดตะนอยกัด แล้วลามขึ้นแก้ม และหน้าผากและลามทั่วตัวดุจเพลิง นานเข้าทำให้ตัวพองดุจเพลิงไหม้” และ (2) สาเหตุอื่น ๆ ตามคัมภีร์ อาทิ เรือนวิมาลา ระบุว่า “ขึ้นที่หู และกำดั้นตันคอ ให้เปื่อยพุพองให้คันคล้ายมะเร็งไร ยิ่งเกา ยิ่งคัน ใส่ยาแล้วให้เสบริ้อนตามทีเกา” ซึ่งมีแนวทางการบำบัดรักษาโดยใช้ยาตำรับจากสมุนไพร^[4] นอกจากนี้ยังมีตำรับยาที่ระบุสรรพคุณในการรักษาที่เกี่ยวข้องกับผิวหนังอักเสบ อาทิ แก้วผด แก้วผื่น แก้วเปื่อยคัน แก้วผิวหนังตกละเก็ด แก้วผิแก้มะเร็ง โดยทางการแพทย์แผนไทย ผี คือลักษณะอาการเป็นตุ่ม บวมขึ้น มีหนอง บางครั้งอาจเรียกว่า มะเร็ง คือลักษณะอาการผุด ผื่น ตุ่ม ก้อน มีหลายประเภท อาทิ มะเร็งไร^[5] ทำให้กลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนังอักเสบตามความเข้าใจของระบบการแพทย์แผนปัจจุบันนั้นมีปรากฏในกลุ่มโรคหรือชื่อเรียกโรคในทางการแพทย์แผนไทยที่ค่อนข้างกว้าง เช่น เป็นอาการแสดงในโรคฝีบางจำพวก เป็นอาการแสดงในโรคเรื้อนบางจำพวก ดังกล่าวไว้ข้างต้น ซึ่ง

จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ด้านการแพทย์และการใช้ยาของไทยที่ปรากฏในรูปแบบของตำรายาและศิลาจารึกตำรายาต่าง ๆ เช่น ตำราพระโอสถพระนารายณ์, ศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม มีเนื้อหาที่ครอบคลุมถึงตำรับยาที่ใช้บำบัดอาการที่เกี่ยวข้องกับผิวหนังอักเสบไว้หลายตำรับ ดังที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นที่มาของการคัดเลือกตำรับยาใช้ภายนอกเพื่อบำบัดอาการผิวหนังอักเสบจากเอกสารโบราณ คัมภีร์โบราณ และศิลาจารึกตำรายาทางการแพทย์แผนไทยอย่างเป็นระบบ ว่ามีจำนวนตำรับยาบำบัดอาการผิวหนังอักเสบทั้งหมดเท่าใด และตำรับใดมีศักยภาพมากพอที่จะสามารถนำมาใช้บำบัดอาการผิวหนังอักเสบ โดยการศึกษาในครั้งนี้ได้ทำการรวบรวมตำรับยาบำบัดอาการผิวหนังอักเสบจากเอกสารทางการแพทย์แผนไทยของประเทศไทย จำนวน 6 ชุด ได้แก่ (1) ตำราศิลาจารึกตำรายาวัตพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) (2) ศิลาจารึกวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร (3) ตำราพระโอสถพระนารายณ์ (4) ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 (5) ตำราพระโอสถครั้งรัชกาลที่ 2 และ (6) ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์: ภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวรรณกรรมของชาติ โดยเอกสารที่ (1) นั้นสมเด็จพระวันรัต (ปยุตฺตสิริ ปุณฺ) ได้รับสั่งให้คณาจารย์โรงเรียนแพทย์แผนโบราณแห่งวัดพระเชตุพนฯ จัดทำและจัดพิมพ์ต้นฉบับที่คัดลอกจากศิลาจารึก โดยจัดพิมพ์ในปี พ.ศ. 2505 เอกสารที่ (2)-(5) นั้นได้ปริวรรตและจัดทำขึ้นจากตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542^[6] เอกสารที่ (6) นั้นได้จัดทำขึ้นจากฉบับพิมพ์ของพระยาพิศาลประสาทเวช เนื่องจากเป็นฉบับที่สมเด็จพระยาพิศาลประสาทฯ อนุญาตให้ตรวจสอบกับตำรับคัมภีร์แพทย์ฉบับหลวงลายมือ

อาการแล้ว โดยใช้ประเด็นด้านวัตถุดิบในการคัดเลือกตำรับยาที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมในการนำมาพัฒนาต่อยอดในอนาคต ประเด็นด้านวัตถุดิบที่กล่าวถึงคือ ความยากง่ายของการหาวัตถุดิบในท้องตลาด (herbal market available) และความชัดเจนของการระบุแหล่งที่มาของวัตถุดิบและเป็นที่ยอมรับตรงกัน (ระบุชื่อวิทยาศาสตร์ของเครื่องยานั้นได้) เพื่อสามารถนำมาปรุงยาได้ตามตำรับดั้งเดิม ซึ่งน่าจะส่งผลต่อประสิทธิผลที่ดีในการบำบัดอาการผิวหนังอักเสบ และสามารถพัฒนายาแผนไทยเพื่อใช้บำบัดอาการผู้ป่วยกลุ่มโรคผิวหนังอักเสบและพัฒนาสู่งานวิจัยตำรับยาในอนาคต

ระเบียบวิธีศึกษา

เอกสารโบราณ คัมภีร์โบราณ และศิลาจารึก

การศึกษาครั้งนี้ใช้เอกสารทางการแพทย์แผนไทย จำนวน 6 ชุด ได้แก่ (1) ตำราศิลาจารึกตำรายา วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)^[4] (2) ศิลาจารึกวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร^[7] (3) ตำราพระโอสถพระนารายณ์^[9] (4) ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ 5^[9] (5) ตำราพระโอสถครั้งรัชกาลที่ 2^[10] และ (6) ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์: ภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวรรณกรรมของชาติ^[11] โดยเอกสารที่ (1) นั้นสมเด็จพระวันรัต (ปุ่น ปุณฺณสิริ) ได้รับสั่งให้คณาจารย์โรงเรียนแพทย์แผนโบราณแห่งวัดพระเชตุพนฯ จัดทำและจัดพิมพ์ต้นฉบับที่คัดลอกจากศิลาจารึก โดยจัดพิมพ์ในปี พ.ศ. 2505 เอกสารที่ (2)-(5) นั้นได้ปริวรรตและจัดทำขึ้นจากตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 เอกสารที่ (6) นั้นได้จัดทำขึ้น

จากฉบับพิมพ์ของพระยาพิศณุประสาทเวช เนื่องจากเป็นฉบับที่สมบูรณ์ กรมพระยาตำราพระราชานุภาพทรงให้ตรวจสอบกับตำรับคัมภีร์แพทย์ฉบับหลวงลายมืออาลักษณ์แล้ว

วิธีการศึกษา

1. รวบรวมข้อมูลจากตำรา, ศิลาจารึก และเอกสารจำนวน 6 ชุด ได้แก่ ตำราพระโอสถพระนารายณ์, ศิลาจารึกวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, ตำรายาศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์), ตำราพระโอสถครั้งรัชกาลที่ 2, ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 และตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์

2. คัดเลือกตำรับยาจากเอกสารในข้อ 1 โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกตำรับยา โดยอาศัยคำสำคัญในการคัดเลือกตำรับยาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะอาการแสดงของผิวหนังอักเสบ ได้แก่ ผด, ผื่น, ผุดตุ่ม, ผุดเป็นวง, น้ำเหลืองเสีย, คัน, เปื่อยคัน, แสบร้อนตามผิวหนัง, ผิวหนังตกสะเก็ด, เป็นลาย, ผิวเนื้อสาก, มะเร็ง, มะเร็งไร, มะเร็งลาม, มะเร็งเพลิง ฝี, รื่น, กุฎฐโรค

3. บันทึกข้อมูลลงในตารางฐานข้อมูล แบ่งเป็นตารางฐานข้อมูลตำรับยา และตารางฐานข้อมูลเครื่องยาในตำรับนั้น ๆ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ตำรับ โดยกำหนดเงื่อนไขในการวิเคราะห์ข้อมูลและคัดเลือกตำรับยา ดังนี้

4.1 ตำรับยาที่มีสรรพคุณในการบำบัดอาการผิวหนังอักเสบ

4.2 เป็นยาใช้ภายนอก

4.3 เป็นตำรับยาที่มีเครื่องยาที่ทราบแหล่งที่มาชัดเจน (ระบุชื่อวิทยาศาสตร์ของเครื่องยานั้น

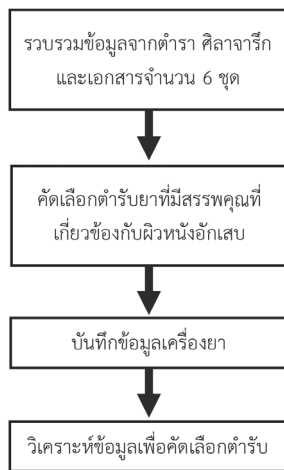
ได้) และเป็นเครื่องยาที่หาได้ง่ายในท้องตลาด (herbal market available)

4.4 เป็นตำรับยาที่ระบุส่วนที่ใช้และปริมาณของเครื่องยาทุกตัวในตำรับ

4.5 เป็นตำรับยาที่สามารถปรุงเป็นยาสำเร็จรูปเก็บไว้ใช้ได้

เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ตำรับยาและเครื่องยาจากตำรับยาที่ผ่านการคัดเลือกจะใช้ Pivot Table จากโปรแกรม Microsoft Excel

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการศึกษา

ผลการศึกษา

ในการรวบรวมตำรับยาบำบัดอาการผิวนองอักเสบที่มีการบันทึกในเอกสารทางการแพทย์แผนไทย จำนวน 6 ชุด โดยใช้เกณฑ์การคัดเข้าจากคำสำคัญในตำรับยาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะอาการแสดงของผิวนองอักเสบ ได้ตำรับยาบำบัดอาการผิวนองอักเสบที่ผ่านการคัดเลือกจำนวน 345 ตำรับ ดังตารางที่ 1

แต่จากการศึกษาพบว่าตำรับยาบางตำรับมีการบันทึกในเอกสารมากกว่า 1 ชุด ซึ่งทำให้เกิดความซ้ำซ้อนของตำรับยา จึงได้มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลของตำราโดยดูจากชื่อตำรับยา สรรพคุณในการรักษา เครื่องยาในตำรับ และน้ำหนักของเครื่องยา หากมีข้อมูลตามที่กล่าวข้างต้นเหมือนกันจะนับเป็นตำรับเดียวกัน และหลังจากจัดความซ้ำซ้อนของตำรับยาระหว่างตำรายาแล้ว มีตำรับยาที่มีความซ้ำซ้อน จำนวน 18 ตำรับ ดังตารางที่ 2

จากการศึกษาข้อมูล ยังพบว่ามีตำรับยาที่มีความคล้ายคลึงกันในบางแง่มุม แต่มีข้อแตกต่างระหว่างข้อมูลบางส่วน เช่น ระบุน้ำหนักเครื่องยาไม่เท่ากัน ระบุสรรพคุณต่างกัน ซึ่งตำรับยาที่มีความแตก

ตารางที่ 1 ตำรับยาบำบัดอาการผิวนองอักเสบที่ผ่านการเกณฑ์การคัดเลือก

คัมภีร์/ตำรา/เอกสาร	จำนวนตำรับ
ตำราพระโอสถพระนารายณ์	10
ศิลาจารึกวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร	23
ตำรายาศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	209
ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5	46
ตำราพระโอสถครั้งรัชกาลที่ 2	11
ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์	46
ผลรวมทั้งหมด	345

ตารางที่ 2 ตำรับยาที่มีความซ้ำซ้อนระหว่างตำรา

ชื่อตำรับ	KII	WP	WR	V	PS
1. ผายเลือดและผายโลหิต			/		/
2. ร่มผ้าอ้อม	/	/			
3. สหัสรังษี	/	/			
4. สूरยจันทน์และสूरยจันทร์				/	/
5. แก้ววม				/	/
6. แก้วคั้น				/	/
7. ทาตัว				/	/
8. ไม่ระบุชื่อ (8 ตำรับ)				/	/
9. ไม่ระบุชื่อ (3 ตำรับ)		/	/		

WR แทนศิลาจารึกวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, WP แทนตำรายาศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม, KII แทนตำราพระโอสถครั้งรัชกาลที่ 2, V แทนตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5, PS แทนตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์

ตารางที่ 3 ตำรับที่มีความคล้ายคลึงในบางแง่มุม

ชื่อตำรับ	NR	KII	WP	WR	V	PS
1. ทิพโสฬศและทิพยโสฬศ	/		/			
2. ห้าราก			/			/
3. บันฑิตยพระพรหม			/		/	
4. ไม่ระบุชื่อ (1 ตำรับ)			/		/	
5. มหาระวันพิศและมหาระงับพิษ		/	/			
6. แก้วเฝ้าแตรและแก้วเฝ้าแตร					/	/

NR แทนตำราพระโอสถพระนารายณ์, WR แทนศิลาจารึกวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, WP แทนตำรายาศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม, KII แทนตำราพระโอสถครั้งรัชกาลที่ 2, V แทนตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5, PS แทนตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์

ต่างกันนี้ จะถือว่าไม่ใช่ตำรับยาเดียวกัน ดังตารางที่ 3 จากที่ทำการคัดเลือกตำรับยาและทำการคัดกรองข้อมูลเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนของข้อมูล มีตำรับยาที่ผ่านการคัดกรองข้างต้น จำนวน 327 ตำรับ สามารถแบ่งเป็นตำรับยาตามประเภทการใช้ยา ดังตารางที่ 4

หลังจากที่ได้ข้อมูลประเภทการใช้ของตำรับยา จะคัดเลือกเพียงตำรับยาใช้ภายนอก เพื่อหาตำรับยา

ที่มีศักยภาพพอที่จะนำไปพัฒนาต่อเพื่อใช้ในผู้ป่วย โดยมีเกณฑ์ในการวิเคราะห์ คือ เครื่องยาทุกตัวในตำรับยา จะต้องเป็นเครื่องยาที่ทราบแหล่งที่มาชัดเจน สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ได้ และเป็นเครื่องยาที่ทำได้ง่ายในท้องตลาด หากมีเครื่องยาในตำรับเพียง 1 ตัวที่ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กล่าวมา ตำรับนั้นจะไม่ผ่านการคัดเลือก จากการวิเคราะห์ข้อมูล มีตำรับยาที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกจำนวน 24 ตำรับ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 4 ประเภทการใช้ของตำรับยาบำบัดอาการผิวงอกอักเสบ

คัมภีร์/ตำรา/เอกสาร	จำนวนตำรับ	ประเภท			
		ภายใน	ภายนอก	ภายในและ ภายนอก	ไม่ระบุ
ตำราพระโอสถพระนารายณ์	10	-	9	1	-
ศิลาจารึกวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร	23	13	9	1	-
ตำรายาศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	204	93	94	15	2
ตำรายาพระโอสถครั้งรัชกาลที่ 2	11	2	8	1	-
ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5	46	23	18	2	3
ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์	33	19	7	2	5
ผลรวมทั้งหมด	327	150	145	22	10

ตารางที่ 5 ตำรับยาที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก และรูปแบบตำรับยาที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก

คัมภีร์/ตำรา/เอกสาร	จำนวนตำรับ	รูปแบบยา						
		น้ำมัน	ฝน	ขี้ผึ้ง	ต้ม	พอก	น้ำ	ไม่ระบุ
NR	2	2	-	-	-	-	-	-
WR	1	1	-	-	-	-	-	-
WP	13	3	4	1	1	2	-	2
V	5	-	-	-	1	-	-	4
PS	3	-	1	-	-	-	1	1
ผลรวมทั้งหมด	24	6	5	1	2	2	1	7

NR แทนตำราพระโอสถพระนารายณ์, WR แทนศิลาจารึกวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, WP แทนตำรายาศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม, V แทนตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5, PS แทนตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์

จากการพิจารณาตำรับยาที่ผ่านการคัดเลือก โดยเป็นตำรับยาที่มีองค์ประกอบในตำรับเป็นเครื่องยาแห้ง และทราบแหล่งที่มาชัดเจนทั้ง 24 ตำรับ ได้ทำการวิเคราะห์เพิ่มเติม โดยพิจารณาจากการระบุสัดส่วนเครื่องยาแต่ละชนิดในตำรับที่ชัดเจน และมีวิธีปรุงที่ชัดเจนไม่กำกวม เพื่อให้ได้ตำรับยาที่สามารถปรุงได้ตามแบบวิธีดั้งเดิม และง่ายต่อการนำมาพัฒนาเป็นตำรับยาบำบัดอาการผิวงอกอักเสบในอนาคต จากการวิเคราะห์พบว่าตำรับยาที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 3 ตำรับ ดังตารางที่ 6 โดยเครื่องยาที่เป็นองค์ประกอบ

ของตำรับยาทั้ง 3 ตำรับดังกล่าว มี 23 ชนิด ดังแสดงไว้ในตารางที่ 7

อภิปรายผล

การศึกษาในครั้งนี้ได้รวบรวมตำรับยาบำบัดอาการผิวงอกอักเสบแผนไทย ที่ถูกบันทึกไว้ในเอกสารทางการแพทย์แผนไทยและการใช้ยาของไทย จำนวน 6 ชุด จากการคัดเลือกและตัดความซ้ำซ้อนระหว่างตำราได้ตำรับยาทั้งหมด 327 ตำรับ โดยพบมากที่สุด เป็นตำรับยาใช้ภายนอกจำนวน 145 ตำรับ

ตารางที่ 6 ตำรับยาใช้ภายนอกเพื่อบำบัดอาการผิวหนังอักเสบ มีองค์ประกอบเครื่องยาที่หายาก ทราบแหล่งที่มาชัดเจน ระบุสัดส่วนชัดเจน และมีวิธีปรุงชัดเจน

คัมภีร์/ ตำรา	ชื่อตำรับ	จำนวน องค์ประกอบ	เนื้อความ	วิธีการเตรียม	วิธีใช้	รูปแบบยา
NR	น้ำมัน มหาจักร	9	เอาน้ำมันงาพะแนงหนึ่ง ด้วยตระหนาน 600 มะกรูดสด 30 ลูก แล้วจึงเอาน้ำมันตั้งเพลิงขึ้น รุมเพลิงให้ร้อน เอาน้ำมันมะกรูดใส่ลงให้เหลืองเกรียมดีแล้ว ยกลงกรองกากให้หมดเอาไว้นึ่งเย็น จึงเอาเทียนทั้ง 5 ลิงละ 2 ลิง ตีปลีบาท 1 การบูร 2 บาท บดจนละเอียดปรุงลงในน้ำมันน้อยหน่า แก้มแกมกรัดตีตวง แก้เข็้อยคันทันได้ ทาเส่อยชบก็ได้ ใส่บาทแผลเจ็บปวดเสี้ยนหนามหอกอดาบก็ได้ทายแล แต่อย่าให้ถูกน้ำ 3 วัน มีเป็นพุพองเลย	แช่เครื่องยาใน น้ำมัน รอยโรค	ทาบริเวณ รอยโรค	ยาน้ำมัน
WR	WR29/5*	7	อึ่งเอา ใบมะเกลือ ลูกสะบ้า ใบมะระ ใบเปิบ ชันน้อยย ตำเอาน้ำลิ่งละถ้วย น้ำมันงา น้ำมันมะพร้าว ลิ่งละถ้วย หุงให้คงแต่น้ำมัน ใส่แผลมะเร็งเพลิง และฝีเปื่อยเน่า สรรพบาดแผลทั้งปวง แลกกลากเคลื่อน ก็หายดีวิเศษประเสริฐนัก ๖	หุงน้ำมัน	ทาบริเวณ รอยโรค	ยาน้ำมัน
WP	WP248/2*	11	ขหนาน 1 เอตีปี่ สิงสด ซ่าหลวง กะทือ ไพล กระเทียม ตำเอาน้ำลิ่งละตระหนาน น้ำมันงา น้ำมันมะพร้าว ลิ่งละตระหนาน น้ำมันงา 2 ทะหนาน หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วเอาใส่ขันสัมฤทธิ์ จึงเอาจุณลี 2 บาท ซึ้ง 3 ตำลิ่ง ใส่ลงหุงด้วยไฟกลบตามวิธีที่ได้แล้วจึงเอาปิดแผลเป็นยาชำระสรรพฝีฝีทั้งปวงยาเร็ววิเศษนัก ๖	หุงน้ำมัน แล้ว นำน้ำมันไปหุง ซึ้ง	ทาบริเวณ รอยโรค	ยาซึ้ง

*ไม่มีการระบุชื่อตำรับจึงแทนด้วยรหัสตำรับ, NR แทนตำราพระโอสถพระนารายณ์, WR แทนตำราจักรกัฏฐาชาโรสารสมาธิวิจิตร, WP แทนตำรายาจักรกัฏฐาชาโรสารสมาธิวิจิตรพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ตารางที่ 7 เครื่องยาจากตำรับยาที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก 3 ตำรับ จำนวน 23 ชนิด

ชื่อเครื่องยา	ส่วนที่ใช้	แหล่งที่มาทางวิทยาศาสตร์
1. กระเทียม	หัว	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Allium sativum</i> L.
2. กะทือ	เหง้า	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Roscoe ex Sm.
3. การบูร	N/A	ได้จากวิธีกึ่งสังเคราะห์ โดยมีสารตั้งต้น คือ -pinene จากน้ำมันสน (turpentine oil)
4. ขมิ้นอ้อย	เหง้า	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe
5. ข่า	เหง้า	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Zingiber ligulatum</i> Roxb.
6. ชิง	เหง้า	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.
7. งา	น้ำมัน	เมล็ดที่ผ่านกระบวนการบีบเย็นหรือเคี้ยวด้วยความร้อนของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Sesamum indicum</i> L.
8. จุลสี	N/A	แร่ธาตุสีเขียวใส ชื่อวิทยาศาสตร์ว่า copper sulphate pentahydrate ($\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$)
9. ดีปลี	ผลแก่	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Piper retrofractum</i> Vahl
10. เทียนข้าวเปลือก	ผลแห้ง	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Foeniculum vulgare</i> Miller subsp. var. <i>vulgare</i>
11. เทียนขาว	ผลแห้ง	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Cuminum cyminum</i> L.
12. เทียนดำ	เมล็ดแห้ง	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Nigella sativa</i> L.
13. เทียนแดง	เมล็ด	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Lepidium sativum</i> L.
14. เทียนดาตักแตน	ผลแห้ง	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Anethum graveolens</i> L.
15. ปิบ	ใบ	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Millingtonia hortensis</i> L.f
16. ชีผึ้งแข็ง	ไข	รังผึ้งที่นำมาต้มกับน้ำจนรังผึ้งหลอมและทิ้งไว้ให้เย็น
17. ไพล	เหง้า	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.
18. มะกรูด	ผล	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Citrus hystrix</i> DC.
19. มะเกลือ	ผลแห้ง	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Diospyros mollis</i> Griff.
20. มะนาว	น้ำในผล	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle
21. มะพร้าว	น้ำมัน	เนื้อในที่ผ่านกระบวนการสกัดแยกน้ำมันของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Cocos nucifera</i> L.
22. มะระ	ใบ	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Momordica charantia</i> L.
23. สะบ้า	ผลแห้ง	พืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า <i>Entada rheedii</i> Spreng

ตำรับยาใช้ภายใน 150 ตำรับ ตำรับยาใช้ทั้งภายในและภายนอกจำนวน 22 ตำรับ และไม่ระบุจำนวน 10 ตำรับ ตามลำดับ เมื่อทำการคัดเลือกเพิ่มเติมโดยการนำตำรับยาที่มีสรรพคุณบำบัดอาการผิวน้ำหนักอ้วนเฉพาะที่เป็นยาใช้ภายนอกจำนวน 145 ตำรับ ซึ่งได้จากตำรายาศิลาจารีกวดพระเชตุพนวิมลมังคลารามมากที่สุดจำนวน 94 ตำรับ ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง

รัชกาลที่ 5 จำนวน 18 ตำรับ ตำราพระโอสถพระนารายณ์ จำนวน 9 ตำรับ ศิลาจารีกวดราชโอรสรามวรวิหาร จำนวน 9 ตำรับ ตำรายาพระโอสถครั้งรัชกาลที่ 2 จำนวน 8 ตำรับ และตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์จำนวน 7 ตำรับ

การได้มาของตำรับยาใช้ภายนอกสรรพคุณบำบัดอาการผิวน้ำหนักอ้วน นอกจากจะมีการบันทึก

ในเอกสารโบราณที่เป็นมาตรฐานแล้วนั้น อีกหนึ่งประเด็นสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการคัดเลือกตำรับยา คือ เกณฑ์ด้านวัตถุดิบ โดยเครื่องยาในตำรับยานั้นต้องเป็นวัตถุดิบที่หาง่ายและทราบแหล่งที่มาชัดเจน จากการศึกษารวบรวมตำรับยาบำบัดอาการผิวน้ำหนักอักเสบที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกตามที่กล่าวมา มีจำนวนทั้งหมด 24 ตำรับ โดยมีรูปแบบตำรับยาทั้งหมด 6 แบบ โดยพบรูปแบบยาน้ำมันมากที่สุดจำนวน 6 ตำรับ

จากการศึกษาเพิ่มเติมในตำรับที่ผ่านการคัดเลือกเกี่ยวกับการระบุสัดส่วนเครื่องยาแต่ละชนิดชัดเจน และมีวิธีปรุงที่ชัดเจนไม่กำกวม เพื่อให้ได้ตำรับยาที่สามารถปรุงได้ตามแบบวิธีดั้งเดิม และง่ายต่อการนำมาพัฒนาเป็นตำรับยาบำบัดอาการผิวน้ำหนักอักเสบในอนาคต จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่าตำรับยาที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 3 ตำรับ

การคัดเลือกตำรับยาอย่างเป็นระบบนี้จะทำให้ได้ตำรับยาที่มีคุณลักษณะที่ดี และเมื่อนำมาศึกษาผลทางเภสัชวิทยาหรือนำมาใช้ในทางคลินิกย่อมแสดงผลลัพธ์ที่ดี ดังตัวอย่างการศึกษาของวิชฎาณี พันธุ์งามและคณะที่ได้ทำการคัดเลือกตำรับยาสมานแผลอย่างเป็นระบบ^[12] โดยนำตำรับยาที่ผ่านการคัดเลือกมาปรุงให้ตรงตามบริบทที่โบราณได้ระบุไว้ในคัมภีร์ แล้วจึงนำยาที่ปรุงนั้นมาศึกษาประสิทธิผลในการสมานแผลในสัตว์ทดลอง^[13] พบว่าตำรับยาที่ได้จากการคัดเลือกอย่างเป็นระบบนั้นแสดงผลการสมานแผลในสัตว์ทดลองได้ดีกว่ายามาตรฐาน ต่อมาได้มีการนำตำรับยาสมานแผลที่ผ่านการคัดเลือกอย่างเป็นระบบนั้นไปศึกษาประสิทธิผลในการสมานแผลทางคลินิก^[14] โดยเป็นการศึกษานำร่องในแผลเรื้อรังที่เท้าในผู้ป่วยเบาหวานพบว่าตำรับยาที่ผ่านการคัดเลือกมีประสิทธิผลที่ดีในการสมานแผลทั้งในด้านของระยะ

เวลาการหายของแผล และร้อยละการหดตัวของแผล เมื่อเทียบกับกลุ่มที่ได้รับการรักษามาตรฐาน

ดังนั้นตำรับยาทั้ง 3 ตำรับที่ผ่านการคัดเลือกในการศึกษาครั้งนี้ จึงเป็นตำรับยาที่มีแนวโน้มที่ดีที่ควรจะนำมาศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาและศึกษาประสิทธิผลทางคลินิกในผู้ป่วยกลุ่มผิวน้ำหนักอักเสบต่อไป

ข้อสรุป

การรวบรวมตำรับยาบำบัดอาการผิวน้ำหนักอักเสบที่ถูกบันทึกไว้ในเอกสารทางการแพทย์และการใช้ยาของไทย จำนวน 6 ชุด จากการคัดเลือกนั้นได้ตำรับยาที่ประกอบด้วยเครื่องยาที่หาง่ายทราบแหล่งที่มา มีการระบุสัดส่วนเครื่องยาแต่ละชนิดชัดเจน และมีวิธีปรุงที่ชัดเจนไม่กำกวม สามารถปรุงได้ตามแบบวิธีดั้งเดิม เหมาะสำหรับการพัฒนาเป็นตำรับยาบำบัดอาการผิวน้ำหนักอักเสบในอนาคตจำนวน 3 ตำรับ

References

1. National drug information. Thai national formulary 2015 drugs used in skin diseases. [Internet]. 2021 [cited 2021 July 4]; Available from: http://ndi.fda.moph.go.th/uploads/main_drug_file/20171115142416.pdf (in Thai)
2. Dermatological society of Thailand. Clinical practice guideline for topical steroid usage. [Internet]. 2021 [cited 2021 July 4]; Available from: http://www.dst.or.th/files_news/010-Guideline_TopicalSteroidUsage_2011.pdf (in Thai)
3. National drug information, medicines regulation division. national list of essential drug 2018. [Internet]. 2019 [cited 2019 Mar 12]; Available from: http://ndi.fda.moph.go.th/uploads/main_drug_file/201805291922247.pdf (in Thai)
4. Traditional medical School. Textbook of medicine on marbles inscriptions of Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram (Wat Pho). Bangkok: Mahamakut Rajawittayalai printing; 1962. (in Thai)

5. Department of Thai traditional and alternative medicine. [Internet]. 2021 [cited 2021 July 8]; Available from: http://ttdkl.dtam.moph.go.th/Dic_thai/frmc_dictionnary.aspx (in Thai)
6. Department of Thai traditional and alternative medicine. [Internet]. 2021 [cited 2021 July 4]; Available from: <https://www.dtam.moph.go.th/index.php/th/services/laws/national-texts> (in Thai)
7. Tiyanoranant S, Pichansoonthon C. textbook of medicine on marbles inscriptions of Wat Ratchasaram Ratchaworawihan and 5 missing marble inscriptions. Khonkean: Pharmacy Museum KKU; 2016. (in Thai)
8. Division of intellectual protection of Thai traditional medicine. the scripture of Phra Narai's element Bailan edition (textbook of Phra Narai's medicine). Bangkok: the war veterans organization of Thailand under royal patronage of his majesty the king printing; 2012. (in Thai)
9. Document processing and archives committee. the royal textbook of medicine, king Rama V, volumes 1-3. Bangkok: Amarin printing and publishing public company limited; 1999. (in Thai)
10. Division of intellectual protection of Thai traditional medicine and Thai folk medicine. King Rama II's textbook Thai traditional medical wisdom textbooks conservation issue. Bangkok: Keawjawjorn printing & publishing Suan Sunandha Rajabhat University; 2016. (in Thai)
11. Medical wisdom and the literary heritage of the nation. Phaet Sat Songkhro: medical wisdom and the literary heritage of the nation textbook. Bangkok: business organization of the teachers' council of Thailand; 1999. (in Thai)
12. Panngam W, Suriyakrai S, Tiyanoranant S. Collection of Thai traditional wound healing formulas. In: 6th Suan Sunandha Academic national conference on research for sustainable development 2017. sustainable development research; 2017 June 22-23; Bangkok. Bangkok: [n.p.]; 2017. p. 173-80. (in Thai)
13. Panngam W, Suriyakrai S, Sangkhamanon S, Tiyanoranant S. volume calibration of "Tha-Nan" and the effects in the efficacy on drugs preparation. Journal of Thai traditional & alternative medicine. 2018;16:22-32. (in Thai)
14. Pengsing R. the effects of Thai formulas WP255/2 in diabetic foot ulcer patients: pilot study (master thesis). aesthetic sciences and health, faculty of pharmaceutical sciences. Khon Kaen: Graduate School, Khon Kaen University; 1998. (in Thai)